
Biblioteka Instytutu Badań Literackich

Biuletyn Polonistyczny 1/2, 34-41

1958

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

osobom przygotowującym prace doktorskie lub kandydackie, niejednokrotnie nawet magisterskie, zaglądali do nich nieraz samodzielni pracownicy nauki, a kierownicy grup niekiedy wcześniej opracowali niektórych pisarzy oraz wysyłali zainteresowanym gotowy maszynopis opracowań np. W.S. Reymonta, J. Tuwima czy J. Zacharyasiewicza. Maszynopisy te szły do pracowników ze środowisk naukowych w kraju, szły i za granicę, np. do Lwowa i Moskwy. Obok mnóstwa kwerend indywidualnych osobno należy podkreślić przesłanie pewnych zestawów opracowań dla uniwersytetu w Pradze i dla „Encyclopedia italiana” oraz mikrofilmy gotowej części tomu V /1914-1939/ dla Instytutu Słowianoznawstwa w Moskwie.

BIBLIOTEKA INSTYTUTU BADAŃ LITERACKICH

Biblioteka Instytutu Badań Literackich jest biblioteką naukową, której zadania są następujące:

- a/ gromadzenie księgozbioru oraz innych materiałów dokumentacyjnych, zgodnie z założeniami statutowymi Instytutu;
- b/ organizowanie korzystania z zasobów Biblioteki dla pracowników Instytutu oraz dla innych samodzielnych pracowników nauki pracujących w zakresie filologii polskiej.

Biblioteka IBL jako jednostka organizacyjna powstała w 1949 r. W skład jej, obok zbiorów własnych, weszły następujące księgozbiory i inne zasoby:

1/ W 1949 r. została ona wzbogacona księgozbiorem z zapisu Jana i Jadwigi Michalskich. Został on związany organizacyjnie z Biblioteką jako Fundacja. Z dniem ogłoszenia dekretu o zniesieniu fundacji /1952 r./ księgozbiór ten stał się własnością Biblioteki Instytutu.

2/ W 1953 r. w skład Biblioteki weszły zbiory Gabinetu Filologicznego im. Gabriela Korbuta, przekazane Instytutowi przez likwidujące się Towarzystwo Naukowe Warszawskie.

3/ W 1954 r. powstało, jako oddział Biblioteki, Archiwum Naukowe IBL, w skład którego weszły m.in. zbiory rękopiśmienne i ikonograficzne Fundacji im. J.J. Michalskich, fototeka Gabinetu Filologicznego im. G. Korbuta oraz Archiwum E. Orzeszkowej, skła-

dające się z materiałów rękopiśmiennych i archiwalnych Towarzystwa im. E. Orzeszkowej, które istniało w Warszawie w latach 1921-1931. Archiwum Orzeszkowej zostało przejęte przez Instytut razem z księgozbiorem Gabinetu Filologicznego im. G. Korbuta w 1953 r.

Stan liczbowy opracowanych zasobów Biblioteki IBL w dniu 31 grudnia 1957 r. przedstawiał się następująco:

Druki zwarte nowe - 61 691 dzieł w 68 642 vol. /w tym księgozbiór IBL - 15 172 dz. w 17 718 vol., Fundacja im. J.J. Michalskich - 24 386 dz. w 26 366 vol., Gabinet Filologiczny im. Korbuta - 22 133 dz. w 24 558 vol.%. Stare druki do r. 1800: 1563 dz. w 1555 vol. Periodyki /czasopisma, nowofoćzniki, kalendarze itp./ - 1200 tytułów /ok. 12 tys. vol./. Zbiory specjalne: rękopisy Fundacji i Archiwum im. E. Orzeszkowej - 658 jedn. katalogowych; listy Orzeszkowej - 2290 jedn., listy do Orzeszkowej - 9482 jedn.¹; maszynopisy IBL - 143 poz.; mikrofilmy - 641 obiektów; fototeka Gabinetu Filol. im. Korbuta - 9675 obiektów; ikonografia Fundacji im. Michalskich - 26 220 poz.

Zbiory Biblioteki gromadzone są systematycznie w drodze zakupu oraz wymiany, darów i egzemplarzy okazowych. Egzemplarz obowiązkowy Bibliotece Instytutu nie przysługuje.

Zakupy /bieżące, antykwaryczne, zagraniczne/ prowadzone są według następujących wytycznych: 1/ księgozbiór podręczny, 2/ teksty literackie polskie ze wszystkich epok, 3/ opracowania literackie, 4/ teoria literatury, 5/ bibliografia i bibliologia, 6/ prace z dziedzin pokrewnych, jak językoznawstwo, filozofia i historia myśli społecznej, historia, teatr itp., 7/ czasopisma retrospektywne literackie i mające związek z literaturą. Biblioteka prowadzi również prenumeratę czasopism bieżących polskich i zagranicznych. /Tak np. w r. 1957 prenumerowano 218 czasopism, w tym polskich 90, radzieckich i krajów demokracji ludowych - 53, zachodnich - 63 oraz polskich emigracyjnych - 12/. Przeciętny przyrost roczny książek z wymienionych wyżej źródeł wynosi ok. 2000 vol.

---

¹ Listy Orzeszkowej i listy do Orzeszkowej nie są jeszcze opracowane zgodnie z przepisami obowiązującymi dla zbiorów rękopiśmiennych.

Poza bieżącym zakupem krajowym Biblioteka prowadzi również zakup antykwaryczny, przede wszystkim dla uzupełnienia braków w czasopiśmie polskich XIX i XX wieku. Poza tym nabywa się dzieła, których brak w księgozbiórce: z zakresu tekstów literackich oraz historii i teorii literatury.

Zakup zagraniczny obejmuje przede wszystkim teorię literatury, estetykę, krytykę literacką, historię literatury, teatrologię oraz w niewielkim zakresie teksty literackie, krytyczne wydania klasyków, bądź też dzieła potrzebne specjalnie do pracy poszczególnym działom Instytutu Badań Literackich." Zakupywane są również w możliwie największej liczbie książki podręczne /słowniki, encyklopedie literackie itp./. W bardzo niewielkim zakresie Biblioteka kupuje książki z dziedziny sztuki, filozofii, historii itp. Są to książki o charakterze kompendiów ogólnych, mogących służyć jako pomoc historykowi literatury. Ścisłe przestrzeganie wąskiego stosunkowo zakresu w zakupie zagranicznym podyktowane jest warunkami budżetowymi Biblioteki IBL.

Większą swobodę pod tym względem daje wymiana zagraniczna oraz dary otrzymywane od wydawców i instytucji naukowych zagranicznych.

Wymiana zagraniczna ma charakter dwojaki. Z jednej strony - jest to wymiana prowadzona bądź za pośrednictwem Ośrodka Rozpowszechniania Wydawnictw Naukowych PAN, bądź we własnym zakresie przez Bibliotekę IBL. Dotyczy ona instytucji naukowych i bibliotek zagranicznych, niekiedy i wydawnictw, jak np. Biblioteka Ino-strannoj Literatury /Moskwa/; The Library of Congress /Washington/, „Wiadomości” /Londyn/, „Kultura” /Paryż/ itp. Instytucje te przysyłają swe własne publikacje w zamian za wydawnictwa firmowane przez IBL. Wymiana nie jest tu oparta na ścisłym przeliczeniu wartości sprzedażnej książek. - Inny rodzaj wymiany stanowi kontakt nawiązany przez Bibliotekę IBL z instytucjami handlowymi /wydawnictwa, antykwariaty/ w Anglii i Stanach Zjednoczonych A.P. Ta wymiana opiera się na ścisłym przeliczeniu finansowym. Instytucjom tym Biblioteka wysyła zapotrzebowane przez nie książki, specjalnie na ten cel zakupywane, otrzymuje natomiast, również według własnych zamówień, te pozycje, których nie może uzyskać drogą normalnego zakupu /wyczerpane egzemplarze antykwaryczne i

wydawnictwa emigracyjne/. W ten sposób Biblioteka nabyła cenne pozycje z teorii literatury, stylistyki itp., jak np. Richardsa, Santayany, Hayakawy, Chambersa, Welleka i in.

Ostatnim źródłem nabytków są dary i egzemplarze okazowe, przysyłane przez niektóre wydawnictwa zagraniczne i krajowe /z polskich szczególnie „Iskry” i „Pax”/.

W 1957 r. Biblioteka IBL prowadziła wymianę z 25 instytucjami naukowymi z 16 krajów. Zarówno w zakupie, jak i wymianie zagranicznej Biblioteka stara się przede wszystkim o dzieła w znanych językach europejskich, jak angielski, francuski, niemiecki, rosyjski i włoski.

Według przybliżonych obliczeń „własny” księgozbiór IBL składa się w 50% z tekstów literackich, w 30% z monografii i opracowań historycznoliterackich oraz w 20% z książek z dziedzin pokrewnych.

Księgozbiór z zapisu Jana i Jadwigi Michalskich, zbierany przez przeszło pół wieku /początki ok. 1893 r./, mimo dotkliwych strat poniesionych w czasie powstania warszawskiego, stanowi całość jedyną w swoim rodzaju. Z ważniejszych nabytków, które weszły do zbiorów w okresie ich powstawania, należy wymienić zbiory Adama Niemirowskiego, Józefa Weyssenhoffa /druki z drugiej połowy XVIII w./, Wiktora Gomulickiego /druki z XVI-XVII w./, Adolfa Pawińskiego, Bolesława Hillera /teatralia/. Jest to biblioteka polonistyczna na tle kultury polskiej. Księgozbiór zawiera duży zasób tekstów literackich, przeważnie z XIX w., zbieranych możliwie w pierwodrukach, opracowania historycznoliterackie polskie, Mickiewicziana /2 tys. pozycji/, Słowaciana, Norwidiana i Wyspiańsciana, duży zbiór pamiątek /1920 poz./, prawie komplet noworoczników, zbiór prac do dziejów szkolnictwa, dzieła z zakresu historii Polski, etnografii, sztuki, bibliografii i bibliologii, judaica, stare druki, czasopisma, Varsaviana, przekłady i opracowania z literatur obcych itd. Według przybliżonych obliczeń księgozbiór Fundacji im. Michalskich składa się w 35% z tekstów literackich, w 25% z opracowań historycznoliterackich, w 40% z książek z innych dziedzin.

"Korbutianum" to dawny prywatny księgozbiór Gabriela Korbuta. W 1918 r. ofiarował on swą bibliotekę Towarzystwu Naukowemu Warszawskiemu, z życzeniem, by stała się zaczątkiem Instytutu Polonistycznego, grupującego naukowców i studentów polonistyki. Biblioteka otrzymała wówczas oficjalną nazwę Gabinetu Filologicznego im. Gabriela Korbuta. Sam Korbut był początkowo kuratorem Biblioteki, a następnie, po jego śmierci w 1936 r., funkcję tę przejął prof. Julian Krzyżanowski.

Księgozbiór Gabinetu Filologicznego im. G. Korbuta ma charakter zdecydowanie specjalistyczny, czym różni się wyraźnie od zbiorów J. Michalskiego. Stanowi on duży zbiór polskich tekstów literackich z wyraźnie zaakcentowanymi zainteresowaniami edytorskimi z okresu pozytywizmu. Specjalność jego stanowi wielki zbiór Sienkiewiczianów. Oprócz wszystkich /lub prawie wszystkich/ wydań polskich znaleźć tu można tłumaczenia na obce, niekiedy dość egzotyczne języki. Drugą cechą charakterystyczną biblioteki Korbuta to pokaźna liczba trudno już dziś dostępnych wydań z okresu modernizmu. W zbiorach "Korbutianum" znajdują się wszystkie serie wydawnicze, zarówno wydające teksty literackie, jak i prace naukowe z tej dziedziny. Niestety, w latach wojennych uległy one częściowemu zdekompletowaniu. Ponadto księgozbiór obejmuje prace językoznawcze polskie oraz trochę dzieł z zakresu historii i historii kultury. Jest także sporo klasyków literatur obcych, zarówno w tłumaczeniach, jak i w oryginale. Wydania powojenne /do r. 1953/ znajdują się tu w doborze dość przypadkowym.

Starodruki będące w posiadaniu Biblioteki IBL pochodzą z księgozbiorów Michalskiego i Korbuta. W przyszłości projektuje się ich połączenie, na razie jednak stanowią jeszcze dwie odrębne grupy. Starodruki "Korbutianum" są wszystkie opracowane, nie mają jednakże osobnego katalogu, lecz włączone są do katalogu alfabetycznego druków nowych. Istniejący w Bibliotece katalog starodruków zawiera tylko pozycje z Fundacji im. J.J. Michalskich. Starodruki skatalogowane stanowią zaledwie mniej więcej połowę całego zbioru. Ogromna większość to druki z wieku XVIII. Są to zarówno teksty literackie polskie i obce /przeważnie tłumaczenia z francuskiego/, jak rozprawy, mowy i

polemiki polityczne, exempla kaznodziejskie, rozprawy pedagogiczne i moralistyczne. Na uwagę zasługuje spora liczba pism politycznych i literackich z okresu Sejmu Wielkiego lub lat bezpośrednio go poprzedzających, a także pism dotyczących Konstytucji 3 Maja.

Biblioteka Gabinetu Filologicznego im. Korbuta posiada o wiele mniej, bo ok. 550 starych druków, w tym jednak - przeciwnie niż w Fundacji Michalskich - większość druków XVII-wiecznych. Duży procent stanowią niezwykle cenne pozycje z XVI wieku, jak chociażby XVI-wieczne wydania Erazma z Rotterdamu.

Bogato przedstawiają się zbiory czasopiśmienne Biblioteki. Są to scalone czasopisma z trzech bibliotek: Instytutu Badań Literackich, Fundacji im. J.J. Michalskich i Gabinetu Filol. im. Korbuta.

Znaleźć tu można 37 pozycji z XVIII w. /m.in. „Pamiętnik Historyczno-Polityczny”, „Monitor”/, bardzo duży zasób czasopism z XIX stulecia /szczególnie z pierwszej połowy/, w tym również cenne periodyki Wielkiej Emigracji, obok wspomnianych już noworoczników - zbiór kalendarzy. O prenumeracie bieżącej była mowa wyżej.

Archiwum Naukowe IBL zawiera i gromadzi obok wspomnianej wyżej fototeki Gabinetu Filologicznego im. G. Korbuta i ikonografii Fundacji im. J.J. Michalskich, stanowiących zamknięte całości - następujące grupy zbiorów:

1/ Zbiór mikrofilmów i fotokopii z różnych zabytków piśmiennictwa polskiego, gromadzony bieżąco, jako materiał pomocniczy dla poszczególnych pracowni IBL /przeważnie leksykograficznych, edytorskich i zagadnień języka polskiego/. Poszczególne obiekty opisane w inwentarzu znajdują się w odpowiednich pracowniach w formie czasowego depozytu.

2/ Zbiór maszynopisów, zawierający prace różnych autorów, składanych w Instytucie w celach wydawniczych lub jako prace zlecane /przeważnie niedrukowane/ oraz protokoły zebrań Rady Naukowej IBL, sprawozdania roczne, wykazy nabytków itp.

3/ Rękopisy Fundacji im. J.J. Michalskich. Zbiór ten zawiera ok. 350 jednostek katalogowych różnej proweniencji, przeważnie rękopisów luźnych, nie wiążących się z sobą w wspólnym

pochodzeniem. Pod względem treściowym da się on ująć w następujące grupy: a/ autografy utworów m.in. następujących autorów: K. Baliński - „Trzechstrunna lutnia”; I. Chrzanowski - „Z literatury teologicznopolemicznej”; G. Daniłowski - „Nad urwiskiem”; A. Drogoszewski - „O Mochmackim”; W. Gomulicki - „Drobne wiersze”; Cz. Jankowski - „Drobne wiersze”; J. Kasprówicz - „Kostka Napierski”, przekł. „Prometeusz skowany”, z Aischylosa; L. Kondratowicz - „Stare wrota”; J. I. Kraszewski - „Bezimienna”; M. Konopnicka - „Poezje”, ser. czwarta; T. Korzon - „Z życia Joachima Lelewela”; J. Lam - „Swaty na Rusi”; T. Miciński - fragmenty „Nietoty”; J. Ochorowicz - „Jak powstały powiastki”; W. Orkan - „Jak Józus chciał, a jak mu wyszło”; E. Orzeszkowa - „Pokociło się” i „Dam nogę”; S. Pigoń - „Stanisław Witkiewicz”; J. Żułowski - „Romeo i Julia”. b/ Przekłady utworów Corneille’a przez Ludwika Osińskiego. c/ Wypisy z różnych dzieł i gazet, współczesne kopie utworów /A. Góreckiego, A. Mickiewicza. W. Pola, T. Lenartowicza/ - odpisy i zbiory wierszy. d/ Pamiętniki, notatniki, dzienniki z XVIII-XIX w. /m.in. „Pamiętniki” Antoniego Chrzęszczewskiego, Józefa Paźkowskiego, Notatnik Ignacego Tańskiego/. e/ Sztambuchy z XVIII-XIX w. f/ Silva rerum z XVIII i XIX w. g/ Katalogi bibliotek, przeważnie klasztornych. h/ Materiały do dziejów fabryk porcelany i fajansu.

Warto również wspomnieć o Archiwum Konopnickiej, powstałym w 1954 r. w oparciu o poważne zbiory dokumentacyjne Marii Wąntowskiej, liczącym 1668 obiektów: maszynopisów, fotokopii i mikrofilmów.

W Bibliotece IBL znajdują się w charakterze depozytu książki z biblioteki Z. Nałkowskiej /224 poz./, zawierające większość wydań jej utworów do chwili śmierci autorki, a także pisma Wacława Nałkowskiego i inne.

Biblioteka IBL w chwili obecnej dysponuje scalonym katalogiem alfabetycznym dla zbiorów Instytutu i Fundacji Michalskich, osobnym katalogiem alfabetycznym dla zbiorów „Korbutianum”, katalogiem starych druków. Od listopada 1955 r. jest w opracowaniu katalog rzeczowy. Schemat katalogu ma w chwili obecnej 32 działy. 10 działów obejmuje naukę o literaturze i teksty li-

teraackie, pozostałe 22 działy - prace z innych dziedzin. Jednocześnie z klasyfikowaniem książek opracowuje się skorowidz przedmiotowy zagadnień wymienionych w schemacie.

EDYCJE NAUKOWE KORESPONDENCJI WYBITNIEJSZYCH PISARZY

Listy zebrane Elizy Orzeszkowej

Wydawnictwo „Listów zebranych” Orzeszkowej opiera się na zbiorach Archiwum E. Orzeszkowej, znajdujących się obecnie w Bibliotece IBL.

Zbiory Towarzystwa im. E. Orzeszkowej, szczęśliwie ocalone w zasadniczej swej części, zostały sprowadzone po wojnie do Warszawy, gdzie prof. Julian Krzyżanowski, jako kurator Gabinetu Filologicznego im. Korbuta, powołał w r. 1949 dla ich konserwacji i opracowania naukowego placówkę archiwalno - naukową pod nazwą Archiwum E. Orzeszkowej. Po przejęciu Archiwum przez Bibliotekę IBL kontynuowano pracę zapoczątkowaną w Towarzystwie Naukowym Warszawskim. Przede wszystkim starano się o powiększenie zbiorów rękopiśmiennych przez zakupy i dary, m.in. zakupiono całe zespoły epistolograficzne, jak np. listy Orzeszkowej do Tadeusza Garbowskiego i Jana Baudouina de Courtenay.

Prócz oryginałów Archiwum gromadzi także fotografie i fotokopie rękopisów i listów z innych zbiorów polskich, a częściowo i zagranicznych. Archiwum posiada m.in. autografy następujących utworów Orzeszkowej: „Dwa bieguny”, „Anastazja”, „Pieśń przerwana”, „I pieśń niech zapłacze”, „Cham”, „Czciciel potęgi”, „Jędza”, „Z myśli wieczornych” oraz autografy nowel ze zbiorów „Melancholicy”, „Iskry” i „Gloria victis”.

W Archiwum znajduje się 2290 listów Orzeszkowej oraz 9482 listy do Orzeszkowej.

Na materiałach Archiwum Orzeszkowej oparła się część dokumentacyjna wydania zbiorowego „Pism zebranych” E. Orzeszkowej pod red. Juliana Krzyżanowskiego /1948-1955/.

Od r. 1954 ukazuje się w Ossolineum wydawnictwo „Listy zebrane” E. Orzeszkowej w opr. Edmunda Jankowskiego.